

Проф. д-рн Калин Янакиев (София)

ПОЗНАНИЕТО НА БОЖИЕТО ТРИЕДИНСТВО ЧРЕЗ ХРИСТОС. ЕВАНГЕЛСКАТА ОСНОВА

На всички, които са поне малко запознати със световните религии, е известно, че християните – точно тъй, както и иудеите, и мюсюлманите – вярват в един-единствен Бог: „Творец на небето и земята, на всичко видимо и невидимо“¹; в Бог „освен Който няма [друг] Бог“². Нещо повече: и трите религии – наричани заради това **монотеистични** – идентифицират този единствен Бог като „Бога на Авраама, Исаака и Иакова“ (Вж. Изх. 3:6), което пък означава, че изповядват не просто **един-единствен**, но и **един и същи** Бог. Поради което, накрай, ги именуват „авраамични“ религии.

Но на всички, поне малко запознати със световните религии, е известно също, че ако се спре дотук, няма да бъде казано все още нищо именно за спецификата на трите религии и по-специално за същността на християнството. Това, че вярват в **Бога и в един и същия** Бог, обединява, а не разделя „авраамитите“. Не ги разделя – трябва да бъдем обективни – и познаването на съществените манифестации на този Бог към света. Това, че Той е **Създател (Творец)** на битието изобщо, че е мъдър **Законодател** на природата и тварите, че е справедлив и неподкупен **Съдия**, че е благ **Промислител** на делата на хората – всичко това по един или друг начин утвърждават вярващите и от трите семейства на авраамитите³.

---

¹ Из Никео-Константинополския Символ на вярата (381 г.), който и до днес се употребява в църковното богослужение.

² Част от краткото изповядване на вярата на мюсюлманите: „Няма [друг] Бог освен Бог“.

³ Почти безнадеждно е според мен да се твърди, че например християните утвърждават Премъдростта (логосността) на Бога, а мюсюлманите Го познават като стояща над всеки Логос воля и мощ. За мюсюлманите волята на Бога също не е лишена от мъдрост (щото е Божествена). Не е справедливо също да се твърди, че ислямът познава Бога преди всичко (или изключително) като Законодател и Съдия и negliжира Неговата благост и милосърдие. Известно е, че едно от 99-те имена Божии за мюсюлманина е „Рахман“ (т.е. милостив, благ).

В какво тогава е тяхното различие, и по-специално – какво отличава по съществен начин християнството измежду тях?

Би могло да се каже, че най-решаващото може да се побере в два главни пункта и в тази статия аз ще съсредоточа вниманието си върху първия – християнското изповядване на единствеността на Бога като уникална, неаритметична (не-числова) **троична** монада⁴.

В действителност точно това изповядване на последвалите Христа „авраамити“ в най-силна степен е останало недостъпно и неразбрано от иудейските и мюсюлманските богослови и най-вече заради него последните и до днес не престават да твърдят, че християнството **не е** същински монотеизъм, че представлява по-скоро чудноват и неразбираем синтез между автентичното единобожие на праотците и политеизма на елините.

Разбира се, през вековете християнското богословие е извършило един колосален и поразяващ с диалектическата си мощ труд, за да изрази точно и ясно своето базисно вярване, поради което ние не можем да не намерим за най-малкото некоректно и анахронично твърдението за елементарно „съдружаване“ на втори и трети бог с Единствения (според характерния израз на Пророка на исляма). По никакъв начин не може да се negliжира също и изключително тънкото разграничение на понятията *ousia* (същество) и *hypostasis* (ипостас) по отношение на Бога, а така също и гениалното новоизковаване на термина *homoousios* (единосъщност), с който се дефинира единството на трите Му Лица.

В следващите редове обаче аз няма да се занимавам тъкмо с това прецизно богословско концептиране на троичната единност на Бога в християнското вярване⁵, а по-скоро ще се опитам да изясня самото фундаментално **основание** Бог да се изповядва от християните тъкмо по този начин. Защото ние знаем, че това изповядване на Бога се корени в убеждението на учениците Христови, че тям е било открито нещо ново, и именно него по-сетнешните богословски формули се опитват да изрекват с понятията си. Те пък го правят с такова пределно диалектическо напрежение именно защото така го налага самата природа на откровилата се тайна. И ето: св. ап. и ев. Иоан (неслучайно първият, когото Църквата е нарекла „Богослов“) изказва тази тайна така: „Бог е

---

⁴ Второто решаващо отличие на християнството, освен току-що споменатото, е учението за Божието Слово, Което „в начало“ е у Бога, Което е Бог и Което е отдадеността на Сина Божий на човечеството. Но това учение би следвало да е предмет на друга (и не тъй кратка) статия.

⁵ Вече съм правил на друго място опит да пиша конкретно върху това: вж. *Релационистката триадология на Боеций и учението за Св. Троица на Отците Кападокийци*. – В: *Архив за средновековна история и култура*, св. 2, С., 1995.

любов“ (1 Иоан. 8:16). Бог, т.е. не е **просто** обичащ, не е **просто** благ, не е просто милосърден (каквото Го познават и иудаизмът, и ислямът) – Бог е Любов, **битието Му** е Любов. Той е битийстваща Сама в Себе Си и Сама по Себе Си Любов.

Но ако това е тайната на Божеството, откровена на християните – кой им е откровил тази тайна, кой им е откровил, че това е последната тайна на Бога?

Най-простият и ясен отговор на този въпрос гласи: Иисус Христос. Християните изповядват, че са познали (и познават) Бога в **Иисус Христос**, че **Иисус Христос** им е открил в Свое Лице съкровената и собствена, недрена дълбочина на Бога (на Авраама, Исаака и Иакова), която ветхозаветният юдаизъм не е можел, а ислямът след това не е пожелал да прозре.

Но какво собствено е открил Иисус Христос на Своите последователи, та то – по тяхното дълбоко убеждение – се е оказало същевременно разкритата **тайна** на Бога? Дали просто и само това – както често казват – че Той, Христос, и е Богът? Макар това да е вярно, то очевидно не е всичко, което Христос е дал да бъде познато за Бога в Свое Лице, най-малкото защото Сам Христос през цялото време на земния Си живот говори за Своя „Отец“, Когото очевидно идентифицира с Бога на Авраама, Исаака и Иакова, а непосредствено преди отшествието Си от света споменава още и „Духа на истината“ (Иоан. 15:26), Когото обещава „да изпрати“, за да не останат людето Му „сираци“ – т.е. напуснати от Бога.

В действителност именно това затруднение да бъде еднозначно идентифицирано Божественото Лице в евангелските текстове при едновременно невникване в уникалността на разкритото в тях Божествено същество, в най-голяма степен е навлякло върху християните обвиненията в някакво си „денонсиране“ на монотеизма и „съдружаване“ с Единствения Бог на **други** богове.

Но ето защо в екзегезата на тези текстове е необходимо максимално внимание и вникване в далеч неелементарния смисъл на откританото ни чрез тях. Защото истината е, че когато изповядват, че в Иисуса Христа са познали **Бога**, християните не утвърждават с това, че Той, Христос, им е показал (в Свое Лице) **кой е** Богът (тогава наистина не би било ясно как Той не би бил втори бог след „Отца“), а по-скоро, че Христос им е открил **що е** Богът, каква **тайна** е Богът.

Това и най-вече това – изповядват християните – Иисус Христос им е открил.

То обаче не се е извършило изведнъж и от самото начало на пребиваването Му на земята. Напротив, видно е, че практически до навечерието на кръстната Жертва назоваването на Иисус „Син Божий“ (което Той не е отхвърлял, а дори с особена тържественост е приел в изпове-

данието на св. ап. Петър⁶) – даже за най-близките Му ученици е имало единствено смисъла на свише помазания **цар на Израиля**, Божия избранник от коляното Давидово, който трябва да възстанови благословената династия. Същинското и главолмно разкритие за истинския смисъл на Христовото „Синовство“ идва всъщност едва в заключителната беседа на Учителя и едва в нея е открита бездънната тайна, за която християните говорят. Открита е от Христос, **видяна** е в Него и благодарение на това, повтарям, внезапно, но завинаги е прозряно какво собствено е и винаги е бил в Себе Си Самия Богът „на Авраама, Исаака и Иакова“.

И тъй, великото снемане на покривалото се извършва в няколко кратки, но наистина подобни на светкавица, осветяващи мигновено неизповедима глъб реплики, прозвучали в самото начало на тази знаменита беседа. Огромното преимущество, ще кажа веднага, на тия реплики (главното в които след това е повторено неведнъж до края на беседата) е, че при цялата си чуждост те са свършено **ясни**.

Нека си ги припомним.

Първата измежду тях всъщност е произнесена като отговор на тревожното питане на събралите се в Сионската горница ученици, които за пореден път през тази вечер чуват Учителя да споменава за някакво тайнствено заминаване при Отца, за да им приготви „място“ (Иоан. 14:2), за да им прокара „път“ (Иоан. 14:6). „Господи – възкликва един от седящите, – не знаем къде отиваш; и как можем да знаем пътя?“ (Иоан. 14:5). „Каза му Иисус: Аз съм пътят и истината, и животът; никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене. **Да бяхте познавали Мене, щяхте да познавате и Отца Ми**“ (Иоан. 14:6-7).

„Да бяхте познавали **Мене**“ – отвърща Христос и следователно съобщава нещо изключително важно: действителното, същинското познаване и „дохождане“ при Бога (Отца) се извършва чрез познаването на Него Самия – на Иисус, Който седи тук между тях. Да се познае **Отца**, означава да се „познае“ **кой е всъщност** Иисус Христос. И ето, веднага подир това изречение Учителят добавя: [всъщност], казва Той, вие „отсега Го познавате“ (т.е. Него, Отца) и дори – нещо съвсем умоневместимо – „видели сте Го“ (Иоан. 14:7).

Но как така? Къде сме Го видели, кога? Не виждаме нищо подобно – не виждаме да виждаме, не разбираме! „Господи, покажи ни Отца и стига ни“ (Иоан. 14:8) – възкликва Филип, един от насядалите. И Христос произнася следващата решаваща реплика: „Толкози време съм с вас, и не си ли Ме познал, Филипе – казва Той на недоумяващия ученик. – Който е видял **Мене**, видял е **Отца**“ (Иоан. 14-9).

---

⁶ Вж. отговора на изповядването на св. ап. Петър „Ти си Христос, Син на Живия Бог“: „Блажен си ти, Симоне, син Ионин, защото не плът и кръв ти откри това, а Моя Отец, Който е на небесата“ (Мат. 16:16-17).

Това на пръв поглед казва всичко, но нима Иисус Христос е „Отецът“? Нали през цялото време Той е говорил за Него като за Някого, Когото е призовавал, Когото е молил, Когото е слушал. Неяснотата все още не е разсеяна. Светкавицата за миг е осветила дълбочината на тайната, но поразен от нея, човешкият поглед не е успял да схване осветеното. И ето – идва следващото изречение, което обяснява тайната докрай. Обяснява я и така откровява едно знание за Бога, което и съставлява цялата същност на **християнското** Му познаване. „Не вярваш ли – казва Той, – че Аз съм в Отца и Отец е в Мене“ (Иоан. 14:10).

Повтарям, че това са изключително важни за християнската вяра думи, и ние трябва да се постараяме да ги чуем съвсем точно.

И тъй, очевидно е, първо, че с тях Христос обяснява казаното непосредствено преди това на недоумяващия (как така **вече** е видял Отца) Филип. Обяснява му защо, „който е видял **Мене**, видял е [и] Отца“. Ето го сега и отговора: Защото „**Аз съм** – казва Христос – в Отца“. И с това открива тайната. Онова – открива Той, – което е било отвекта скрито в Бога (в Отца) и което, значи, в Него би могло да бъде „показано“ на жадуващия да проникне в тайната на Божествения живот ум, е в този момент тук, пред вас. Тя в този момент ви се разкрива и даже – от доста време вече ви е разкрита. Ако сте искали – казва Христос тук – да узнаете (и от толкова векове не сте могли да узнаете) какво се крие в тази Тайна на Тайните – **Бога** на Авраама, Исаака и Иакова – то ето го, днес ви е разкрито: **Аз съм!** „**Аз съм** в Отца“. И **това** е тайната. **Това** е съкровеното в Него – то е в Сина. И поради това: „**Аз съм** в Отца“, но и „**Отец е в Мене**“ (Иоан. 14:10).

Това е изключително важно, решаващо откровение и поради това ние трябва да го осмислим още веднъж съвсем ясно. Какво се случва в този момент между учениците и Учителя? Случва се това, че последният отвърща на най-дълбоката жажда на вярващия ум, прозвучала в молитвения възклик: „Покажи ни Отца“, „Покажи ни Отца **и стигани**“. „Толкози време съм с вас и не си ли Ме познал, Филипе – отговаря Христос. – Та, който е видял **Мене**, видял е Отца“. А Го е видял ето защо: защото в Отца, Който искате да видите, **съм Аз** – Синът. „**Аз съм** в Отца“ и следователно желаното вече ви е показано. Вие лицезрете Неговата Божествена тайна. Ето защо ти казах, Филипе, че който вижда Мен, вижда Отца – казва Христос, – защото **Аз съм** животът, живото съдържание, съкровеното недро на Отца. **Аз съм Богът** в Бога, **Богът** на Бога! Което пък означава: Онзи, Когото още дедите ви така силно желяеха да видят, е всъщност „в Мене“. Това е тайнственото Му онтологично „нахождение“. „Отец е [всъщност] **в Мене**“ (Иоан. 14:10).

На учениците, а чрез тях на всички, които са приели свидетелството, им е съобщено тук нещо основоположно. Онова – съобщено им е, – което е в Бога, **не е и никога не е било** една – колкото и да би била

слюбимна, но все пак – **само**-притежаваща се, съществуваща **сама за себе си** его-центрирана „същност“, а... **Неговият възлюблен Син**, т.е. Един Друг, **в Когото** и е Богът и **Който** всъщност е в съществото Му. Но щом това е така, значи Бог, Когото Христос през цялото време е наричал Свой Отец, е наистина **съществено** „Отец“ – **съществото Му** е на Отец. Съществото на Бога е, нека се изразим така, изначално, онтологично **положено в този Син** и Синът – Синът е собствено Божеството на Бога. А ако Синът – Христос, ето, Този пред нас тук – е собственото, недреното съдържание на Божествения живот в Него Самия, то, повтарям, тайната на Бога е, че е в Самия Себе Си „Отец“, че има Себе Си **в Сина**, че има Себе Си **като Този Свой Син** (**в Когото** поради това е максимално и собствено показан). И следователно, накрай, тайната на Бога е, че е един уникален, неповторим Дух – Дух-**Любов**, Дух **Свети**. Защото нали именно любовта по самото си понятие има себе си не в себе си, а в „другия“ [си] и „другия“ (а не себе си) като себе си. Точно това, сиреч, което е открил Христос: в Отца е Синът [Му] и Отец е в Този Свой Син – не в Себе Си Самия, а в Него. И следователно е **Любов – Дух на любов, Дух Свети**.

Този Дух не просто е **на** Бога – Той е **Съществото** на Бога – **Любовта**, Която Бог е в Себе Си и Която е – Неговата „истина“, „Духът **на истината**“ (Иоан. 15:26).

И тъй, вече бихме могли да се върнем към онова, с което започнахме. Християните изповядват и от самото начало изповядват, че са „познали Бога в Исуса Христа“ не просто защото са провъзгласили Исус Христос за Бог („втори след Отца“)⁷, но защото във и чрез Исус Христос са познали **що** е Бог в Себе Си. Със Себе Си, именно със Себе Си Христос е откровил Бога, защото е откровил, че Бог е в Себе Си „Отец“ (на Когото **собственото**, недрено-собственото е Син). Откровил е, че **Синът** – Той Сам, е Самото Божество на Бога. Откровил е, най-сетне, че Бог е от Себе Си една съществуваща за Себе Си **Любов – един Дух на Любов, Дух Свети**.

И ето: аз казвам, че **в това** е неповторимото, което отличава християнския монотеизъм от монотеизма на останалите „авраамити“ – че

---

⁷ Ако християните бяха познали Бога в Исуса Христа просто в смисъл, че са познали, че Исус Христос е Богът, те наистина не биха могли да отговорят защо тогава Исус Христос, Който е Самият Бог, говори за Своя Отец също като за Самия Бог, а и за Духа Свети като за Бога, Който ще дойде след Него. В Исуса Христа обаче християните са познали, че Бог е **Любов**, и затова е **Троица**, познали са в Исус Христос (Сина) Онзи, в Когото Бог (Отец) има **Съществото** Си и Който е в **Съществото** Му, и затова, най-сетне, от познанието на Исус Христос за тях е възсияло и познанието, че Бог е в Себе Си Самия, **Дух на Любов, Дух Свети**. Така, познавайки Кой е всъщност Христос, християните са познали **що** е Богът, Който, разбира се, е в Исус Христос, в Сина, както Синът пък е в Отца.

за него Бог не е **просто** Всемогъщ, не е **просто** Всеблаг, не е **просто** Милосърден към творението Си, а е **Любов: съществува Му е Любов, битието Му е Любов**. И понеже е такова битие – Той е Троица. Понеже е не какъв да е, а такъв именно Един Бог – Той е Отец, Той е Син, Той е и Дух Свети. Казано кратко: понеже е **битието-Любов**, Единият Бог е троичен и Троицата е Един Бог.

Но отгук според мен решително се изяснява и цялата – така сложно и парадоксално звучаща формулировка на триадологичния догмат – тъй често упреквана в самоцелен и изкуствен диалектизъм, според която Синът не е **друг** Бог в сравнение с Отца, Светият Дух не е **друг** (и трети) Бог в сравнение с Отца и Сина и все пак – Отец **не е** Синът, Синът **не е** Отца и Светият Дух **не е** нито Отца, нито Синът. Това, трябва да кажем, е така именно защото, бидейки **битието-Любов** (Любов-в-Себе-Си), Бог има **Своето Си**, Божеството Си в Сина Си (поради което е Бог **Отец**) и Синът Му не е друг Бог. Но и Синът Му, доколкото е живото Божество на Бога-Отца, доколкото е Онзи, **в Който** Отец има Себе Си, не е **друг** Бог в сравнение с Отца. И накрай, доколкото е битие-Любов, Дух на Любов, този Дух на Любов, Дух Свети също не е друг Бог. Защото Той е Този Бог. И същевременно Отец не е Синът, а е Онзи, Който (като Отец) има Себе Си, Божеството Си в Него. Синът, разбира се, също не е Отец. Той е Онзи, **Когото** живее Отец, Който е Неговият живот (затова впрочем е Син). Бог е Дух на Любов, Дух Свети, Който не е нито Отец, нито Син, а е Онзи, **Който** живее като Отец-в-Сина и като Син-в-Отца. Той е Любовта.

От извора на Божеството – бихме могли да обобщим в заключение (а Божеството е на Самото Себе Си извор – вж. латинското *ego sum qui sum*, „Аз съм, Който съм“ (Изм. 3:14) – извира две неща: Онзи, **в Когото** Бог живее и пребъдва – Неговият Син; и затова изворот на Божеството е отчески. Но от този извор извира и Любов – Любов, **поради която** Бог се полага в Своя Син и е [Негов] Отец. Затова същият извор е и извор на Любов – извор на Дух Свети. От извора извира (като предвечно рождение) Синът, в Който този „извор“ (Отец) се полага да бъде. Но поради това и с **това** от **същия** извор извира (като предвечно изхождане) Любов. Той е извор и на Духа на Любовта – Духа Свети. И Бог е и изворот, и това, което извира от Него: **Той е Отец, Той е Син и Той е Дух Свети**.

Понеже е Любов, Единицата е Троица и Троицата е Единица.

Summary

Kalin Yanakiev (Sofia)

Knowledge of God's Triunity through Christ. The Gospel Foundation

The essay proposed aims to elaborate on the argument that it is the distinguishing characteristic of Christianity that it knows „The God of Abraham, Isaac, and Jacob“ not in certain diverse forms of theophany (as in Judaism) or through given prophetic message (as in Islam) but rather „in Jesus Christ“. Christ, however, not only enables us to know who God is, but also what He is. God is Love and because of this He is Trinity. God is Trinity, because He is Love in Himself. The analysis unfolds following the key line uttered by Christ on His parting talk with the Disciples as we find it in the Johannine Gospel: „I am in the Father, and the Father in Me“. God – as Christ reveals this to us – is essentially Father because what is in God is not God Himself but the Son. God is essentially Son, as the Son is the content of the Father's life. God – because of His being the Father Who lives in the Son as well as the Son Who lives in the Father – is not an 'arithmetic' One, but One-Love, Spirit of Love – The Holy Spirit.